

İBN RÂHÜYE

(ابن راهويه)

Ebû Ya'kûb İshâk b. İbrâhîm b. Mahled
et-Temîmî el-Hanzalî el-Mervezî
(ö. 238/853)

Hadis, fıkıh ve tefsir âlimi.

161 (778) yılında Merv'de dünyaya geldi. 163 (780) ve 166'da (783) doğduğu da söylenir. Temîm kabilesinin Hanzale koluna mensup olan babası Mekke yolunda doğduğu için Râhûye (Râheveyh = yolda bulunan) lakabı ile anılmıştır. İlk öğrenimini Merv'de yapan İbn Râhûye yirmi üç yaşında iken tahsil amacıyla seyahate çıktı. Irak, Şam, Hicaz, Yemen gibi ilim merkezlerinde Abdullah b. Mübârek, Vekî' b. Cerrâh, Abdurrahman b. Mehdî, Süfyân b. Uyeyne, Şâfiî, İbn Uleyye, Gunder, Yezîd b. Hârûn gibi âlimlerden hadis rivayet etti. Kendisinden de başta hocaları Yahyâ b. Saîd el-Kattân, Bakıyye b. Velîd, Yahyâ b. Âdem, Abdürrezzâk b. Hemmâm olmak üzere Yahyâ b. Maîn, Ahmed b. Hanbel, Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî, Hasan b. Süfyân ve Osman b. Saîd ed-Dârimî rivayette bulundular. Dâvûd ez-Zâhirî ve İbn Kuteybe de ondan ders almışlardır. İbn Râhûye tahsilini tamamladıktan sonra Nişâbur'a yerleşti ve ömrünün sonuna kadar öğretimle meşgul oldu. Buhârî ve Müslim *el-Câmi'u's-şâhîh*'lerinde, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî *es-Sünen*'lerinde ondan hadis rivayet ettiler. Güçlü bir hâfızaya sahip olan İbn Râhûye'nin güvenilirliği hususunda hadis münekkitleri ittifak etmiş olup ölümünden beş ay önce hâfıza kaybına uğradığına dair rivayet zayıf kabul edilmiştir (Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, XI, 377-378). Onun 100.000 hadis bildiği ve 70.000 hadisi talebelerine ezbere yazdırdığı rivayet edilmektedir. İbn Râhûye 14 Şâban 238'de (29 Ocak 853) vefat etti; 243 (857) yılında öldüğüne dair rivayet sağlam değildir.

Hâfız, emirü'l-mü'minîn fi'l-hadis, Horasan'ın fakih ve muhaddisi gibi unvanlarla anılan İbn Râhûye tefsir ve akaid ilimlerinde de söz sahibi olmakla birlikte onun ilmî şahsiyetinde hadis ve fıkıh ön plandadır. III. (IX.) yüzyıla kadar meydana getirilen hadis külliyyatı sahih hadislerin yanı sıra hasen ve zayıf hadisleri de ihtiva ettiğinden Buhârî onun teşvikiyle *el-Câmi'u's-şâhîh*'ine sadece sahih hadisleri almıştır. Rivayet ettiği hadisleri

Müsned adlı eserinde toplanan İbn Râhûye cerh ve ta'dil ile ilelül-hadis konularında otorite kabul edilmiş, başlangıçta ehl-i re'ydin iken İmam Şâfiî ile ilmî tartışmalarda bulunduktan sonra onun usulünü benimsemiştir. Bazı ictihadları Hanefî mezhebine uygun düştüğü için Hanefî, İmam Şâfiî'nin usulünü benimseydiği için Şâfiî, Ahmed b. Hanbel ile olan yakınlığı sebebiyle Hanbelî sayılmışsa da herhangi bir mezhebe bağlı bulunmayan mutlak müctehid olduğu anlaşılmaktadır. İbn Râhûye'nin bazı fikhî görüşlerini talebelerinden İshak b. Mansûr el-Kevsec *Kitâbü'l-Mesâ'il*'de (bk. bibl.), evlenme ve boşanmayla ilgili görüşlerini Susan A. Sectorsky *Chapters on Marriage and Divorce Responses of Ibn Hanbel and Ibn Râhwayh* adlı çalışmasında (Austin 1993) bir araya getirmiştir. İbn Râhûye Allah'ın sıfatları, rûyetullah, kader, halku'l-Kur'ân gibi kelâmî meselelerde Mu'tezile başta olmak üzere Cehmiyye, Muattıla, Mürcie gibi fırkalarla tartışmış ve Horasan bölgesinde Ehl-i sünnet'in temsilcisi olmuştur.

Eserleri. 1. *Müsned*. Altı cilt olduğu kaydedilen eserin 2648 hadis ihtiva eden IV. cildi günümüze ulaşmıştır (yazma nüshaları için bk. *Kitâbü'l-Mesâ'il*, neşredenin girişi, s. 53; Sezgin, I, 110; Ebû Ubeyde Meşhûr b. Hasan b. Selmân – Ebû Huzeyfe Râid b. Sabrî, s. 373). İlk hadis kitaplarından olduğu için önem taşıyan *Müsned*'in *Kütüb-i Sitte*'de bulunmayan rivayetleri büyük ölçüde Bûsîrî'nin *İthâfü'l-hıyere bi-zevâ'idü'l-mesânîd*'i'l-*'aşere*, İbn Hacer el-Askalânî'nin *el-Me'tâlibü'l-âliye fi zevâ'idü'l-mesânîd*'i-*ş-şemâniye* gibi kitapları yoluyla bugüne kadar gelmiştir (Abdûlgafûr Abdülhak Hüseyin el-Belûşî, s. 236-242). İbn Râhûye, *Müsned*'ini sahâbî râvilerin mensup olduğu şehirleri esas alarak düzenlemiş, öncelikle sahih hadisleri aldığı eserinde râvilerin güvenilirliği ve hadislerin sıhhati konusunda bilgi vermiş, garîb kelimeleri açıklamış, bazı hadislerin yorumunu yapmıştır (a.g.e., s. 251-253). Eserdeki 1273 hadis ihtiva eden Hz. Âişe'nin müsnedini Abdûlgafûr Abdülhak Hüseyin el-Belûşî yayımlamış (Medine 1410), Cemile Şevket (Jamila Shaukat), bu müsned hakkında Cambridge Üniversitesi'nde (1984) *A critical Edition, with Introduction of Tradition Recounted by Â'ishah, Extracted from the Musnad of Ishaq b. Râhawayh* adıyla bir doktora çalış-

ması yapmıştır. 2. *Kitâbü'l-Mesâ'il*. Ahmed b. Hanbel ve İbn Râhûye'nin fıkıha dair sorulara verdikleri cevapların İshak b. Mansûr el-Kevsec tarafından bir araya getirilmesiyle oluşan eser Muhammed b. Abdullah ez-Zâhim'in tahkikiyle yayımlanmıştır (Kahire 1412/1992).

İbn Râhûye'nin kaynaklarda ayrıca *et-Tefsîr, es-Sünen, el-Câmi'u'l-kebîr, el-Câmi'u's-şâgîr, el-Muşannef, Kitâbü'l-İlm* adlı eserleri zikredilmektedir. Abdûlgafûr Abdülhak Hüseyin el-Belûşî *el-İmâm İshâk b. Râheveyh ve Kitâbü-hü'l-Müsned* ismiyle bir araştırma yapmış (Medine 1411/1990), Tallâl Mahmûd Sultan *Fıkhu İshâk b. Râhûye* adlı bir doktora tezi hazırlamış (1405, Câmîatü Ümmi'l-kurâ [Mekke]), Özdemir Yücel de *İshak b. Râhûye Hayatı ve Şahsiyeti* adıyla bir yüksek lisans çalışması yapmıştır (1982, MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü).

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Râhûye, *Kitâbü'l-Mesâ'il* (haz. İshak b. Mansûr el-Kevsec, nşr. Muhammed b. Abdullah ez-Zâhim), Kahire 1412/1992, neşredenin girişi I, 45-56; Buhârî, *et-Târîhu'l-kebîr*, I, 379-380; a.mlf., *et-Târîhu's-şâgîr*, II, 368; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, II, 209-210; İbn Hibbân, *es-Sikâat*, VIII, 115-116; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist* (Teceddüd), s. 286; Lâlikâî, *Şerhu usûli itikâdi Ehli's-sünne* (nşr. Ahmed Sa'd Hamdân), Riyad 1402, I, 47; Ebû Nuaym, *Hil-ye*, IX, 102-103; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, VI, 345-355; İbn Ebû Ya'îla, *Tabakâtü'l-Hanâbile*, I, 109; İbn Asâkir, *Târîhu Dimaşk* (Amrî), VIII, 119-142; Mizî, *Tehtîbü'l-Kemâl*, II, 373-388; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, XI, 358-383; a.mlf., *Mizânü'l-ittidâl*, I, 182-183; a.mlf., *Tezkiretü'l-huffâz*, II, 433-435; Safedî, *el-Vâfi*, VIII, 386-388; Sübkî, *Tabakât* (Tanâhî), II, 83-93; İbn Hacer, *Tehtîbü't-Tehtîb*, I, 216-218; a.mlf., *el-Mu'cemü'l-müfehres* (nşr. Muhammed Şekkûr Mahmûd el-Hâcî Emîr el-Meyâdîni), Beyrut 1418/1998, s. 58, 109, 131-132; Sehâvî, *el-İ'ân bi't-tevbih*, s. 190; Dâvûdî, *Tabakâtü'l-müfessirîn* (Lecne), I, 103-105; *Keşfü'z-zunûn*, I, 442; Şevkânî, *Neylül-evtâr*, VIII, 261; Sezgin, GAS, I, 110; Abdûlgafûr Abdülhak Hüseyin el-Belûşî, *el-İmâm İshâk b. Râheveyh ve kitâbü-hü'l-Müsned*, Medine 1411/1990, s. 50-90, 104-108, 168-197, 235-256; Ebû Ubeyde Meşhûr b. Hasan b. Selmân – Ebû Huzeyfe Râid b. Sabrî, *Mu'cemü'l-muşannefâti'l-vâride fi Fet-hi'l-bârî*, Riyad 1412/1991, s. 124, 373; Abdûlgaffâr Süleyman el-Bündârî v.dğr., *Mevsû'âtü ricâli'l-kütüb-i'tis'a*, Beyrut 1413/1993, I, 92; Ahmed Ömer Hâşim, "el-İmâmü'l-muhaddis İshâk b. Râhûye ve eseruhü fi's-sünne", *Mecelletü Külliyyeti usûli'd-dîn bi'l-Kâhire*, III, Kahire 1405/1985, s. 49-57; J. Schacht, "İbn Râhwayh", *EP* (İng.), III, 902; Ali Refîî, "İbn Râhwayh", *DMBİ*, III, 540-541; M. Yaşar Kandemir, "el-Câmi'u's-sahîh", *DİA*, VII, 114.

ABDULLAH AYDINLI